

Kiriku 2 ja 4, Tallinn
 Muinsuskaitse eritingimused: Aleksandr Pantelejev
 Arhitektuuriajaloolised ja viimistlusuuringud: OÜ Vana Tallinn
 Peaprojekterija: AS Amhold
 Sisekujundus: Tiiu Lõhmus
 Ehitaja: OÜ Nordlin Ehitus
 Muinsuskaitsejärelevalve: Urve Rukki
 Arheoloogilised uuringud: OÜ Agu EMS, OÜ Muinasprojekt
 Tellija: Riigi Kinnisvara AS

RIIGIKONTROLL KOLIS TOOMPEALE. KIRIKU 2 JA 4 RESTAUREERIMINE TALLINNAS

Henry Kuningas, Kerli Pütsepp, Viljar Vissel

Toompea Tallinnas on läbi aastasade olnud Eestimaa haldus- ja kirikuvõimu kese. Selle südames Toomkiriku põhjaküljel asub Kiriku 2 ja 4 kinnistustest koosnev arhitektuuriansambel, mis on kuulunud mitmele aadliperekonnale ja majutanud üksjagu ametiasutusi. Alates 2016. a asub seal Riigikontroll. Alljärgnevalt on väga lühidalt kirjutatud kompleksi arhitektuuriloost ning restaureerimise kohati konarlikust ja üllatustega käigust.

Nagu enamik Toompea hoonedid hävisid 1684. a tulekahjus ka Kiriku 2 ja 4 kinnistute hooned. Pärast toomkirikut ümbritsenud kõrge kivimüüri lammutamist 1778. a kujunes siin esinduslik väljak koos seda raamivate varaklassitsistlike hoonetega. Nii ehitas riiginõunik Ferdinand von Stahl 18. saj lõpul Kiriku 2 kinnistule aadlielamu koos sisehoovi ümbritsevate hoonetega.

1825. a Tallinna insenerikomando koostatud tänavavaadetele on Kiriku 2 peahoone astmikfrontooniga kroonitud sümmeetrilist elegantset peafassaadi kujutatud valdavalt siiani säilinud kujul. Ainsa märkimisväärse muudatuse on teinud arhitekt Konstantin Wilcken, kelle algatusel nihutati 1889. a ümberehituse käigus hoone peasissepääs keskeljelt läänepoolsesse otsa. Sellega koos ehitati suurejooneline peatreppikoda külluslikult nikerdatud paraadtrepiga.

Praeguse peasissepääsu juures väärib eraldi tähelepanu sama aasta ümberehituse käigus rajatud ja nüüdsiks restaureeritud, Tallinnas ainulaadne malmstrep, mida ümbritsenud puittahveldustega tuulekoda lammutati 1960. aastail. Ilmselt 1889. a ümberehitusest pärinevat neogooti stiilis välisust peeti aga hoone klassitsistliku üldilmega sobimatuks, mistõttu see asendati 1970. aastate kapitaalremondi ajal. Tõenäoliselt 18. saj lõpus ehitati U-kujuline Kiriku 4 hoonekompleks, mida on järgneva kahe sajandi jooksul tugevasti ümber ehitatud.

1977. a koostatud projektist ja arhitektuuriajaloolistest eritingimustest selgub, et nii Kiriku 2 kui ka 4 kompleksis oli tollal arvukalt säilinud ehitusaegseid detaile (uksi, aknaid, ahje jm). Kahjuks lammutati seejärel ette võetud kapitaalremondi ja keskküttesüsteemi paigaldamise käigus

enamik ahje, vahetati uksi ja põrandakatteid ning likvideeriti hulk muid ehitusaegseid kihistusi ja detaile.

Sellest hoolimata õnnestus viimase restaureerimise käigus päevavalgele tuua ehitusaegseid ja 19. saj teise poole viimistluskihte ning lausa üks ruum. Viimane on küll liialdus: tegu on pisikese kemmerguga Kiriku 2 esimesel korrusel majaperemehe toa kõrval, mis ilmselt 1960. aastail ebavajalikuna suleti. Tänu sellele oli tahveldustega kaetud käimla ja selle uks peaaegu ainsa ruumina säilitanud 19. saj viimistluse.

Restaureerimise n-õ teisel ringil säilitati ka 1970. aastate lõpus paigaldatud esinduslikumad ukсед. Vägevad võlvkeldrid võeti kasutusele puhke- ja arhiivruumidena ning esindusruumid, sh riigikontrolööri kabinet asuvad nüüd Kiriku 2 peahoones. Nõukogude ajal hüljatud Kiriku 4 pööning kohandati samuti kabinetideks ja Kiriku 2 suurel pööningul leidis koha ventilatsiooni põrguköök.

MAALINGUTE KONSERVEERIMINE

Hoonetest leitud ehitusaegsed varaklassitsistlikud maalid ja maalingud konserveeriti. Seinamaalinguid näeb viies ruumis, kahes neist on vanim viimistluskiht täies mahus välja puhastatud.

Kiriku 2 hoones on kõige paremini säilinud seinaviimistlus roosa taustatooniga buduaaris. Selle toa põhilised kujundusdetailid on maalitud tahvlid, mille sisemust kaunistavad naiselikkust rõhutavad lehvid, pärlivööd jms. Ühe tahvli keskel on maalitud ovaal, millel võib aimata tantsivat naisfiguuri. Ühele seinale, kus dekoorileiud puudusid, rekonstrueeriti ülejäänud toa viimistlusele omane tahvlijaotus. Ajaloolisel maalikul retušeeriti tausta ja tahvlite raame, peenemad detailid jäeti puutumata.

Kiriku 4 ehteks võib pidada sinise üldtooniga ruumi, kus on peale osaliselt säilinud tahvlijaotusega seinamaalingu alles ka kipsornamentidega lagi. Selles ruumis osutus kõige raskemaks seintel ja laes krohviparanduste tegemine – seinamaalinguga krohvitud tulli mõneski kohas tagasi laduda. Sama oli vaja teha mõne laeornamendi jupiga. Nagu roosas buduaaris rekonstrueeriti ka

(1) Kiriku 2 hoonekompleksi fassaadidest on silmapaistvaim elegantse dekooriga peafassaad. Hoovi- ja külgfassaadid on märksa lakoonilisema kujundusega. Fotod Martin Siplane (2) Kiriku 2 aastal 1889 rajatud uut peasissepääsu ehib Tallinnas ainulaadne malmtrepp, mida varjas kuni 1960. aastateni puitkilpidest tuulekoda (3) Kiriku 2 teise korruse kabinetis on alles rikkalikult historitsistliku sisekujunduse elemente: maja ainus säilinud ahi, seinamaalingute fragmendid ja luksuslik tapeet. Foto Egert Kamenik (4) Kiriku 4 uuringute käigus päevavalgele tulnud ohtra dekooriga seinamaalingutega saalil praegu veel puudub ruumile vääriline esindusfunktsioon. Foto Martin Siplane

selles ruumis maalingukadudega seinaosadele tahvlisüsteem. Retušeerimist vajasisid tahvlite raamid ja taust.

Restaureerijad kasutasid kohapeal toonitud kaseiinliimvärvi ja kõik maalingupinnad krunditi lahja kaseiinliimilahusega.

PÕNEVAD TAPEEDILEIUD

Tööde käigus leiti üksikuid tapeedifragmente, millest põnevaim asub Kiriku 2 teise korruse salongis. Lisaseina tagant avastatud valtstrüki tehnikas tapeet pärineb 19. saj lõpust. Poollangeva mustrikordusega kahes suuruses lillekimbud on hallile tapeedipinnale trükitud lehtkullaga. Kahes eri tapeedist kombineeritud seinaskaem on väga ainulaadne. Kogu seina ulatuses jaguneb pind horisontaalselt kaheks. Lambriiosa ja halli kesket pinda raamistav bordüür on ühtlane ja hea kvaliteediga punane sametpaber. Selle ja tapeedi vahedes leiduvate naelaaukude rida lubas arvata, et liitekohad olid kaetud peenikese puidust profilliistuga.

Salongi pidulikkude seinaskaemi toetav element on punakaspruun historitsistlik kahhelahi. Tehnilised võtted tapeedi paigaldamisel ja materjalikasutus viitab professionaalse tapetseerija tööle ja on suure tõenäosusega tellitud terviklahendusena. Suurejooneline siselahendus valmis ilmselt käsikäes 1889. a ümberehitustöödega.

Säilinud materjal oli väga halvas seisus. Tapeedi konserveerimise siht oli muuta materjal eksponeerimiskõlblikuks ja taastada otsaseina üldskeem esialgsel kujul.

Kuigi restaureerimisprotsessi ja tulemuse kohta saab üldjuhul häid sõnu öelda, ei saa maha vaikida mõningaid tõrvatilku. Peaprobleemiks osutus hoonete nüüdisaja nõuetega vastavusse viimine. Visa on kaduma arusaam, et väärtuslikku ajaloolist hoonekompleksi ei saa projekteerida ja rekonstrueerida uushoonetele kehtivaid nõudeid järgides. Seejuures viitas nii projekteerija kui ka ehitaja mitme ebasobiva lahenduse puhul Riigi Kinnisvara ASI (RKAS) rangetele sisenormidele. Et RKASi hallata on hulk mälestisi, viitab see laiemale probleemile. Sellise tähtsa küsimuse kõrval mõjuvad teised puudused, näiteks paari ruumi pritskrohvitekstuuriga akustiline laekrohv, suisa kergekaaluliselt.

Pärandipoliitika vaatenurgast on äärmiselt meeldiv, et Riigikontroll hindab riigile kuuluva pärandi jätkuva kasutamise vajadust ega nõudnud näiteks lisatorni ehitamist ühisministeeriumide staadionile. Riigikontrolli kolimine Kiriku 2 ja 4 hoonekompleksi kinnitas Toompea rolli Eesti haldusvõimu südadena ning, mis veelgi olulisem, aitas restaureerida ja uuesti toimeka eluga täita silmapaistva klassitsistliku arhitektuuriansambli.